

Nr 15.

Utlåtande i anledning av väckt motion om förbättring av semesterförmånerna för arbetstagare enligt lagen om semester.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 307, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Brandt m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag angående sådan ändring av lagen den 29 juni 1945 om semester, att den semester av två veckors längd, som genom lagen tillförsäkrats arbetstagare med arbete hela året, utökas till tre veckor, samt om en utredning av frågan huruvida icke arbetstagargrupper, som genom ändringar den 29 juni 1946 av ifrågavarande lag erhöilo en utökning av semesterns längd till tre veckor, skola tillerkännas en ytterligare förlängning av semestern.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för dessa yrkanden, får utskottet hänvisa till motionen.

Bestämmelser om semester infördes år 1931 i 5 § m) *lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd*. Enligt dessa bestämmelser borde åt arbetstagare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, beredas semesterledighet under minst fyra söckendagar, vilken ledighet i regel borde vara sammanhängande och förlagd i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag.

Arbetarskyddslagens bestämmelser om semester ersattes år 1938 med *lagen den 17 juni 1938 om semester*. Enligt denna lag hade de arbetstagare, för vilka lagen var tillämplig, rätt till semester omfattande en dag för varje kalendermånad anställningen varat under närmast föregående kalenderår (kvalifikationsår). I semestern inräknades icke söndagar.

Nu gällande semesterlag, *lagen den 29 juni 1945 om semester*, som avlöste 1938 års lag i ämnet, innehöll i sin ursprungliga lydelse i huvudsak samma bestämmelser om semesterns längd som 1938 års lag. Semester skulle utgå till alla de arbetstagare, för vilka lagen var tillämplig, med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret.

Genom en år 1946 genomförd ändring i lagen om semester ha emellertid några arbetstagargrupper erhållit en förlängning av semestern. Enligt den nuvarande lydelsen av 1945 års lag utgår semester med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, och med ytterligare en halv dag för varje sådan månad, därest arbetstagaren vid månadens ingång

ej fyllt aderton år. Dessutom skall förlängd semester utgå till vissa arbetstagare enligt bestämmelser i en särskild lag. I sistnämnda lag, *lagen den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete*, stadgas, att arbetstagare, som utfört arbete under jord i gruva eller stenbrott, gruvarbete ovan jord i Norrbottens län, arbete förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan kl. 22 och kl. 6 eller arbete däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, skall ha rätt till semester med en och en halv dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret. Arbetstagare, som utfört arbete däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne, har rätt till tre dagars semester för varje kalendermånad av kvalifikationsåret.

Beträffande frågan om en generell ökning av den lagstadgade semestern har 1942 års semesterkommitté i sitt år 1945 avgivna betänkande (SOU 1945: 59), vilket betänkande legat till grund för 1946 års semesterlagstiftning, anfört följande:

Den semester av två veckors längd, som den gällande semesterlagen vill tillförsäkra arbetstagare med arbete hela året, har utnämnts efter ett antaget allmänt minimibehov. Redan vid lagens tillkomst måste man alltså ha utgått ifrån att arbetstagare funnes, som i verkligheten hade ett behov av längre semester än två veckor. De undersökningar kommittén verkställt ge vid handen, att arbetstagarna i stor utsträckning ha behov av längre semester än som för närvarande tillförsäkras dem i lagen. Det kan därför ifrågasättas, om icke en generell höjning av den lagstadgade semestern bör åvägabringas. Emellertid möta häremot starka betänkligheter av ekonomisk art. Vid en allmän förlängning av semestertiden skulle nämligen med all sannolikhet en viss minskning av produktionen absolut sett — åtminstone under en övergångstid — icke kunna undvikas. Först sedan genom ytterligare rationalisering och andra åtgärder med produktionsstegrande verkan ett utökat produktionsresultat säkerställts, torde tiden vara inne för en allmän förbättring av semesterförmånerna. Särskilt är det för ett land såsom vårt, vilket för sin befolknings levnadsstandard är starkt beroende av exporten, av betydelse, att man vid lösandet av sådana frågor som en allmän förlängning av semestertiden tillbörligt beaktar exportnäringarnas konkurrensförmåga. Det kan därför vara tillrådligt att ställa sig avvaktande i avbidan på hur utvecklingen kommer att gestalta sig.

Kommittén framhöll vidare, att de betänkligheter av ekonomisk art, som mötte mot en allmän förlängning av semestertiden, däremot icke syntes kunna tillmätas samma betydelse, därest i fråga om förlängning av semestertiden sikte blott toges på ett begränsat antal grupper av arbetstagare.

Vid 1946 års riksdag hemställde herr Brandt m. fl. i motionen II: 354, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ökning av semesterrätten i enlighet med i motionen uppdragna riktlinjer, innebärande

särskilda förmåner till arbetare, som uttaga sina semestrar under perioder av bristande arbetstillgång.

Av motiveringen i motionen framgick, att motionärerna beräknade, att den allmänna semestern inom kort komme att ökas.

Motionen behandlades av andra lagutskottet, och över motionen avgåvos på begäran av utskottet yttranden av svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige och tjänstemännens centralorganisation.

Arbetsgivareföreningen framhöll, att frågan om en generell förlängning av semestern över huvud taget icke kunde bli aktuell inom vad som tedde sig som en överskådlig framtid. Med hänsyn till den arbetskraftssituation som rådde och som måste förväntas komma att råda under ett stort antal år framåt, kunde nämligen en förlängning av semestern icke ske utan en produktionsminskning av den storlek, att den måste verka sänkande på den allmänna levnadsstandarden — en sänkning som man icke på något håll torde vilja acceptera.

Landsorganisationen instämde i motionärernas uppfattning att en ökning av semesterrätten borde aktualiseras inom en icke alltför avlägsen framtid. Så snart kristidens varubrist vore hävd och effektivitetsstegringen inom näringslivet åter till fullo kunde göra sig gällande, borde de reella förutsättningarna vara givna för en semesterförlängning. Landsorganisationen önskade dock icke i det sammanhanget taga ställning till frågan om tidpunkten för en dylik utvidgning av semesterrätten.

Tjänstemännens centralorganisation förklarade sig ha stor förståelse för önskemålet om införande av en längre minimisemester för samtliga arbetstagare. Semestern vore en förmån som löntagarna erhållit för att beredas rekreation och vila från sitt dagliga arbete. Den nuvarande minimisemestern syntes i detta avseende icke vara tillfredsställande med avseende å sin längd.

Andra lagutskottet anförde i sitt utlåtande nr 30, att många arbetstagare torde ha behov av längre semester än som tillförsäkrades dem i lagen. Det skulle därför kunna ifrågasättas, huruvida icke en allmän höjning av semestern skulle kunna ske. En ökning av den allmänna semestern vore emellertid icke aktuell. Enligt utskottets mening saknades således grundförutsättningen för den i motionen begärda utredningen. Utskottet hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Genom 1938 års semesterlag erhöles arbetstagare med arbete hela året en minimisemester av två veckors längd. Den lagstadgade allmänna semestern har fortfarande en längd av endast två veckor. Vid 1946 års riksdag genomfördes visserligen en förlängning av semestern, men denna förlängning är be- *Utskottet.*

gränsad till arbetstagare under 18 år och till vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete. Motionärerna önska nu, att den allmänna semestern om två veckor ökas till tre veckor och att utredning företages om ytterligare utökning av semestern för dem, som genom 1946 års lagstiftning erhållit tre veckors semester.

Frågan om semesterns längd kan ses ur olika synpunkter. En av dessa synpunkter är, att semesterns längd bör anpassas efter arbetstagarnas behov av vila och rekreation. En annan synpunkt är, att då levnadsstandarden stiger arbetstagarna kunna erhålla en del av standardförbättringen i form av ökad fritid. Den sista av dessa synpunkter är närmast en fråga om formen för avlöning. I motionen beröras båda synpunkterna.

Hittills ha lagbestämmelser om semester motiverats med arbetstagarnas behov av vila och rekreation. Den semester om två veckors längd, som tillkom genom 1938 års lag, utmättes efter ett antaget allmänt minimibehov. Motionärerna hänvisa till att 1942 års semesterkommitté i det år 1945 avlämnade betänkandet, som legat till grund för 1946 års semesterlagstiftning, framhållit, att de undersökningar kommittén verkställt givit vid handen, att arbetstagarna i stor utsträckning vore i behov av längre semester än två veckor. Det kunde därför ifrågasättas, om icke en generell höjning av semestern borde åvägbringas. Kommittén ansåg emellertid, att det av ekonomiska skäl vore tillrådligt att ställa sig avvaktande i avbidan på hur utvecklingen kunde gestalta sig. Med anledning härav föreslog kommittén förlängning av semestern för endast några arbetstagargrupper, arbetstagare under 18 år och vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

Semesterbehovet varierar mellan olika grupper av arbetstagare. Vid 1946 års riksdag genomfördes också en ökning av semesterns längd för vissa arbetstagargrupper, som ansågos ha ett särskilt starkt behov av ökad semester. Ökningen av semestern berörde bland andra yngre arbetstagare. Enligt utskottets mening tala starka skäl för en ökning av semestern även för äldre arbetstagare som uppnått en ålder av exempelvis 50 år. Behovet av fritid torde stiga med högre levnadsålder. Beträffande statens tjänstemän förlänges ju också semestern vid högre levnadsålder. För i enskild tjänst anställda äldre arbetstagare tillkomma emellertid vissa omständigheter som göra att en lagbestämmelse om längre semester för dem kan bli av tvivelaktigt värde. Det kan nämligen befarias, att en föreskrift om förlängd semester för äldre arbetstagare skulle medföra, att dessa arbetstagare skulle få svårigheter att erhålla arbete under sådana tider, då arbetstillgången är begränsad.

Arbetstagarnas behov av ökad fritid för vila och rekreation kan tillgodoses dels genom ökad semester och dels genom förkortning av antalet arbetstimmar per vecka. Det torde icke vara möjligt att generellt giva den ena av dessa möjligheter företräde framför den andra. Inom vissa yrken kan en ökning av semestern vara mest önskvärd och inom andra yrken en minskning av

arbetstiden. Ur denna synpunkt kan en lagstadgad generell ökning av semestern vara till nackdel. En ökning av semestern försvårar givetvis möjligheten att erhålla en minskning av arbetstiden.

Motionärerna ha framhållit att de ekonomiska betänkligheter som semesterkommittén anfört mot en generell ökning av semestern med hänsyn till nu rådande högkonjunktur icke längre kunna anses föreligga eller i varje fall icke kunna tillmätas samma betydelse som år 1945. De betänkligheter av ekonomisk art, som anförts mot en generell ökning av semestern, kunna emellertid icke, som motionärerna gjort, avvisas med en hänvisning till nu rådande högkonjunktur. En annan sak är att vid bedömandet av de ekonomiska konsekvenserna av längre semester hänsyn också får tagas till den vinst i form av ökad arbetsförmåga, ökad livstidsprestation och ökad trivsel i arbetet, som en förbättrad semester kan medföra. Denna vinst är dock svår att uppskatta.

Inom näringslivet skulle säkerligen för närvarande en generell ökning av semestern medföra stora olägenheter för produktionen. Icke minst jordbruket kämpar för närvarande med en besvärande brist på arbetskraft. Denna brist skulle bli ännu mera kännbar vid en generell ökning av semestern. Att lösa frågan genom att undantaga jordbruket och andra näringsgrenar, som lida av utpräglad brist på arbetskraft, från bestämmelserna om längre semester torde dock ej vara tillrådligt.

Motionärerna ha vidare framhållit, att då nationalinkomsten stiger en del av standardförbättringen kan uttagas i form av ökad fritid. Detta är givetvis riktigt. I samband med det materiella framåtskridandet kunna arbetstagarna erhålla sin del därav i form av ökad lön, kortare arbetstid eller ökad semester. Det kan synas vara i första hand en fråga mellan arbetsmarknadens parter i vilken form arbetstagarna skola komma i åtnjutande av levnadsstandardens höjning. Emellertid tillkomma vissa andra synpunkter. För att skydda arbetskraften för onödigt hastig förslitning kunna statsmakterna finna det erforderligt att föreskriva, att en del av standardförbättringen skall uttagas genom ökad fritid för arbetstagarna i form av ökad semester eller kortare arbetstid.

Särskilt hänsynen till de äldre arbetstagarna, vilka av förut angivna skäl icke som en fristående grupp kunna erhålla en ökning av semestern, gör enligt utskottets mening en generell ökning synnerligen önskvärd. Det är svårt att angiva när en ökning av semestern kan ske, men en generell ökning av semestern torde ännu icke vara aktuell. De ekonomiska betingelserna måste först föreligga. En förutsättning för ökning av semestern torde vara, att kristidens varubrist blivit hävd, trots att de ekonomiska verkningarna av en utvidgning av semestern äro omtvistade. Det göres gällande, att den minskning av produktionen, som en generell ökning av semestern teoretiskt sett borde medföra, kan uppvägas av en av den längre semestern förorsakad ökning i arbetsintensiteten. Det är emellertid icke möjligt att på förhand

med säkerhet bedöma de ekonomiska verkningarna av en allmän förlängning av semestern. Av dessa skäl anser utskottet, att tiden för en allmän ökning av semestern är inne först då genom ytterligare rationalisering och andra åtgärder med produktionsstegrande verkan ett utökat produktionsresultat säkerställts. Utskottet kan alltså icke för närvarande tillstyrka motionärernas yrkanden men förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan om en allmän ökning av den lagstadgade semestern och efter vederbörlig utredning framlägger förslag härom då tiden därtill är inne.

På grund härav får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t tillkännagiva vad utskottet här ovan anför.

Stockholm den 20 mars 1947.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Holmbäck, Linder, Wistrand, Forslund, Löfvander, Hage och Björkman;

från andra kammaren: herrar Hagård, Johnsson i Kastanjegården, Cruse*, fru Johansson, herrar Hedlund i Rådom, Larsson i Östersund*, Lundberg och Andersson i Alfredshem*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.